



MODERNLEŞME SÜRECİNDE ANADOLU'DA BİR AYAN: KONYA AYANI SÜLEYMAN BEY VE ONUN MUHAKEMESİ¹

Hüseyin MUŞMAL*

Özet

Konya Şehrinde ayanlık yapmış köklü bir aileden gelen Süleyman Bey, bir ayan olarak 19. yüzyılın ortasında görev süresi boyunca Konya'da birçok olayda aktif rol üstlenmiştir. Bu dönem boyunca devlete çeşitli alanlarda hizmette bulunmuştur. Bununla birlikte Konya ve çevresinde eşkıya hareketlerini bastırmadaki hizmetlerinden dolayı silahşörlük unvanı ile taltif edilmiştir. Orduya asker temini konusunda da hizmetlerde bulunan Süleyman Bey'e ayrıca vergi toplama görevi olan Mütesellimlik verilmiştir. Ancak Konya'ya hizmet ettiği bu dönem içerisinde ahali ondan sık sık şikâyet etmiştir. Bu makalede Süleyman Bey'in Meclis-i Vala tarafından muhakeme edilme süreci ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Konya, Ayan, Süleyman Bey, Modernleşme, Osmanlı

AN AYAN IN ANATOLIA IN THE PROCESS OF MODERNOZATION: SÜLEYMAN BEY AYAN OF KONYA AND HIS TRIAL PROCESS

Abstract

Süleyman Bey, descendant from a noble family that was an ayan (landed proprietor in Ottoman Empire), had active roles in so many events during his tenure as an ayan in middle of 19th century in Konya. He served government in different positions. Indeed, due to his mission on quelling the bandits' movements in Konya and the surrounding areas, he was awarded with title of swordsman.

Süleyman Bey, served on provision soldiers for army, also was given mission of Mütesellim, a mission of tax collection. However, the inhabitants often complained about him during his position in Konya in this period. In this study the trial process of Süleyman Bey by Meclis-i Vala will be evaluated.

Key Words

Konya, Ayan, Süleyman Bey, Modernization, Ottoman

¹ Bu çalışma 27 Haziran- 1 Temmuz 2012 tarihinde, Yunanistan'ın Girit adasında Retimmo şehrinde yapılan Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Çalışmaları Komitesince (CIEPO – Comité International des Études Pré-Ottomanes et Ottomanes) organize edilen 20. Ciepó sempozyumuna sunulmuş olan "An Ayan in Anatolia During The Reform Process: Süleyman Bey and His Trial" isimli tebliğden geliştirilerek hazırlanmıştır.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Konya/Türkiye. hmusmal@hotmail.com



GİRİŞ

Âyân, Arapça ve Farsça edebî ve tarihî metinlerde her hangi bir şehir, bir zümre veya bir devrin ileri gelenleri, belli başlıları ve büyükleri manasında kullanılır. Yine aynı manada kullanılan vucûh, eşrâf, erkân, ma'ârif, emâsil, ve ekâbir kelimelerinin tamamıyla müteradifdir².

Âyân, bir şehir, kasaba ve zümre-dönem içindeki ileri gelen kimseler anlamına gelmektedir³. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin bir yerleşim merkezindeki ulema ve kapıkullarının mensup, mazul ve emeklileri ile esnaf ve tüccarın önde gelenleri âyândan sayılır ve hepsine birden *âyân-ı belde*, *âyân-ı memleket*, *âyân-ı vilayet*, *âyân ve eşraf* denilirdi. XVIII. yüzyılda halk ile devlet arasındaki işleri yürüten, merkezî hükümete karşı halkın ve halka karşı da merkezî hükümetin temsilcisi konumundaki ve ayrıca vilayet âyanlarının da reisi durumundaki âyâna ise; *resmî âyân*, *aynülâyân*, *baş âyân* ve *reis-i âyân* denilmekteydi⁴.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına dek geçen uzun sürede taşra yönetiminde yerel güçlü ailelerin etkin biçimde söz sahibi oldukları bilinmektedir. Âyân ve eşraf, hanedan mensubu, kişizade gibi adlarla resmen anılan bu kitle genellikle “vucuh-ı memleket” memleket ileri gelenleri diye de anılmaktadır. Bunların içinden zaman zaman ünlü yöneticiler, valiler, kadılar ve diğer üst düzey görevliler çıktığı gibi, bunlar çoğunlukla yerel yönetimi ellerinde bulundurmuşlar ve şehir ve kasabalarında hükümet görevlileri ile birlikte etkinliklerini sürdürmüşlerdir⁵.

XVII. yüzyılın sonlarından itibaren ve XVIII. yüzyıl boyunca devlet ile ahali arasında asker sağlanması, vergi dağıtımı ve toplanması, zahire ve hayvan temini konularında aracı olan ayanlar, halkın isteğiyle seçilmesi gerekirken, zamanla özellikle şehrin ileri gelenlerini yanına çekerek bu görevi ele geçirmeye başlamışlardır. Âyânlık görevini ele geçiren kişilerin çoğu buldukları yerlerin zengin ve tanınmış ailelerine mensup kişilerdir⁶.

Hanedana mensup kişiler, bazen âyân, bazen de mütesellim olup, mütesellimlik görevini kaybettikten sonra, âyân olma yoluna gitmekteydiler. Çünkü âyân olan kişiler, ehl-i şer' ve ehl-i örf zümreleri ile

² Mert Özcan, “Âyan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1991, s. 195; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Âyân”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, C. II, İstanbul 1979, s. 40.

³ “Âyan”, *Türk Ansiklopedisi (İnönü Ansiklopedisi)*, MEB Yayınları, C.IV, Ankara 1950, s. 355; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, C. I, İstanbul 1983, s. 120; Uzunçarşılı, “Âyân”, s. 41.

⁴ Mert Özcan, “Osmanlı Devleti Tarihinde Âyânlık Dönemi”, *Yeni Türkiye*, C.VI. S.31 (Ocak-Şubat), s. 460.

⁵ Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997, s. 33.

⁶ Yücel Özkaya, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumuna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 206; Yücel Özkaya, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyânlıkları Ele Geçirışleri”, *Bellekten*, TTK, S.168, Ankara 1978, s. 667.



anlaşıp, tevzi' defterlerine kendileri için akçeler yüklemektedirler. Bu kazançlı iş pek çok kişiyi âyân olmaya ya da âyânlık iddia etmeye sevk etmiştir. Bu yüzden kazalarda birkaç kişi birden âyân olmak için mücadele vermekte, bu nedenle kaza halkı ikiye üçe bölünmekte ve bu da bazı karışıklıklara neden olmaktadır. Ahali bu karışıklıklar sırasında, âyânlar ve âyânlık iddiasında olanları sık sık sözlü duruşmaların yapılması için İstanbul'a şikâyet etmekteydi⁷.

XVII. yüzyılda belirli bir etkinlikleri görülmeyen âyânlar, XVIII. yüzyılda çok etkin duruma gelmişlerdir. Bunlar, ehl-i şer' ve ehl-i örf zümresi üzerinde büyük etki yapmışlar, bu zümrelerin çoğu kez bunların sözünden çıkamamışlar, özellikle vergi toplanması sırasında birlikte yolsuzluklar yapmışlardır. XVIII. yüzyılda, yerli aileler diğer zümrelere göre daha aktif ve sözleri geçer duruma gelmişlerdir. Artık şehir yönetiminde, Enderunlular yerine yerli ailelerden oluşan zümreler egemen olmaya başlamıştır⁸.

Osmanlı tarihinin en dikkat çekici dönemini, XVIII. yüzyılda taşradaki mahallî güçlerin yükselişi oluşturmaktadır. Bilindiği gibi söz konusu döneme bazı araştırmacılar tarafından "âyânlar çağı" da denilmiş ve bu ifade genel kabul görmüştür⁹. Anadolu'da âyânlığın doğmasında sosyal ve iktisadî olaylar ile arazi değişikliklerinin büyük rolü vardır¹⁰. 1683'te başlayan Avusturya Savaşı sırasında Anadolu'da ortaya çıkan mütegalibeler, eşkıyalar, leventler, iskânları bir türlü mümkün olmayan aşiretler ve çapulculuk yapanlarla devlet başa çıkamamaktaydı. Bunların cezalandırılmaları hakkında çıkarılan kararlar önceleri uygulanabiliyorken, bu tarihten sonra eldeki kuvvetin azlığından dolayı uygulanamamaya başlamıştır¹¹. Bu dönemlerde devlet hazinesinin boş olduğu, askere verilecek paranın bulunmadığı anlaşılmış ve bu nedenle Anadolu'daki zengin kimselerden yardım istenmişti. Bu da, devletin zayıflığını gösteren ve Anadolu'da yeni bir zümrenin doğmasına imkân veren bir ortam oluşturmuştur¹².

Merkezî otoritenin zayıflaması ile kuvvetlerini orantılı bir şekilde arttıran âyânlar, devletin Anadolu'da pek çok konuda başlıca dayanağı ve

⁷ Özkaya, *Osmanlı Toplumuna*, s. 206-207.

⁸ Özkaya, *Osmanlı Toplumuna*, s. 207.

⁹ Feridun Emecen, "Doğu Karadeniz'de Âyânlık: Tirebolulu Kethudazâde Mehmed Emin Ağa", *Belleter*, TTK Yayınları, C.LXV, S. 202, Ankara 2001, s. 193.

¹⁰ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık*, TTK, Ankara 1994, s. 59; Uzunçarşılı, "Âyân", s. 41.

¹¹ Özkaya, *Âyânlık*, s. 59.

¹² Özkaya, *Âyânlık*, s. 59; Münir Aktepe, "Manisa Âyânlarından Kara Osman Oğlu Mustafa Ağa ve Üç Vakfiyesi Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S. IX, Ankara 1971, s. 367.



önemli kuvvet kaynaklarından biri olarak görülmüştür¹³. Bu nedenle devlet için gerekli olan hayvan, vergi, zahire, kereste gibi ihtiyaçların temininde reayaya büyük külfetler yüklenmiş, bunların sağlanmasında da âyâna büyük işler düşmüştür. Vilayet âyânı kazalarda bunların mahallelere, köylere taksiminde önayak olmuş, böylece devlet ile halk arasında aracılık görevini de yerine getirmiştir. Vilayet âyânı dediğimiz zümrenin başında olan “baş âyân” veya “reis-i âyân” olan kişiler, devletin isteklerini halka duyurur, bu isteklerin yerine getirilmesi için önayak olurdu¹⁴.

Devletin yaşanan ekonomik buhranı atlattık, daha doğrusu giderek artan giderlerini karşılayabilmek için gerekli olan nakit gelirleri artırmak ve yenilerini ihdas etmek hususunda, geleneksel tımar sisteminin aleyhinde olmak üzere iltizam usulünü yaygınlaştırması, malikâne ve esham gibi sistemlerini uygulamaya koyması sürecinde, âyânlar vergi toplama yetkisi sağlayan mültezimlik, muhassıllık, mütesellimlik ve voyvodalık görevlerini elde ederek, devletin temsilcileri ve taşra halkının gerçek vekilleri durumuna gelmişlerdir¹⁵.

Devlet, resmî âyânlığı ele geçirmiş olan kişilerin kuvvetlerinden yararlanmak için bunları savaşa davet etmiş, savaştaki yararlıklarından dolayı daha fazla istifade etmek amacı içinde bunlara ek rütbelere de vermek durumunda kalmıştır. Devlet, bu şekilde âyân kökenli ve bir zamanlar âyân olan kişileri kendisine daha çok bağlamak ve daha iyi şekilde bunlardan istifade etmek olanağını bulmuştur¹⁶. Böylece devlet eşkıyaların tenkili, devlete isyan edenlerin cezalandırılması, orduya asker temini, bu askerlerin ihtiyaçlarının karşılanması, İstanbul’a erzak ve zahire gönderilmesi, Anadolu’daki karışıklıkların giderilmesi, vergilerin toplanması ve bunlara benzer işlerde âyânlardan faydalanma yoluna gitmiştir¹⁷.

Âyânlar, devletin yahut sancak beyinin istediği vergileri toplarken çeşitli suiistimaller yapmaktaydılar. Bunlar “âyâniye” veya “âyân caizesi” adı ile kendileri adına para topladıkları gibi, tevzi defterlerine kendileri için vergi eklemekteydiler. Bu şekilde deftere fazla olarak yazdıkları bu paraları sonradan kendilerine ayırıp, kendi çıkarları için harcadıklarından ahali tarafından sürekli şikâyet edilmekteydiler¹⁸.

¹³ Özkaya, *Âyânlık*, s.141.

¹⁴ Mert Özcan, “Âyan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.IV, İstanbul 1991, s.196; Özkaya, *Âyânlık*, s. 153.

¹⁵ Nuri Çevikel, “Osmanlı’da Ayânlık ve Kıbrıs Eyaleti (XVIII. Yüzyıl)”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C.XIII, Ankara 2002, s. 712-713.

¹⁶ Özkaya, *Âyânlık*, s. 153; Çadırcı, *Anadolu Kentleri*, s. 35.

¹⁷ Özkaya, *Âyânlık*, s. 141.

¹⁸ Özkaya, *Âyânlık*, s. 147.



Devrin diğer yöneticileri gibi, âyânların da ahaliyle ve birbirleriyle olan ilişkileri genellikle iyi değildi. Kendi çıkarları için vergi dağıtımı ve toplanmasında yolsuzluk yaptıkları, diğer yönetici ve görevlilerle birlikte ahali yararına olmayan işlere karıştıklarına dair örnekler bulunmaktadır. Öte yanda âyân olmak için bazı güçlü aileler de birbirleriyle yıllarca mücadele etmişlerdir¹⁹. Kazalarda âyânlık mücadelelerinin gittikçe çoğalması ve bu arada âyânların azil ve tayin edilen resmî bir makam haline gelmeye başlaması; kadı, sancakbeyi ve vali gibi eyaletlerin idaresinde sorumlu olan devlet memurlarını bu mücadeleye karıştırmıştır²⁰. Ancak devlet, suiistimalde bulunan âyânların yakalanması konusunda fermanlar yollamış; bazılarını kalelere hapsedmek, bazılarını sürgüne göndermek, bazılarını da idam etmek yoluna gitmiştir²¹.

Kendisine karşı birçok yararlılıkları dokunmuş olmasına rağmen devlet, kendi otoritesinden önemli bir kısmını kaptırmış olduğu bu toplumsal güçle, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mücadele etmek durumunda kalmıştır. Çünkü bu sınıf mensuplarının büyük çoğunluğu hem kendilerini, mutlak olarak her zaman devletin menfaatini kendi menfaatlerine tercih etmek zorunda hissetmemiş; hem de temsil ettikleri halka karşı birçok zulümlerde bulunmaktan kaçınmamıştır. Bu zulümler arasında devlete ve halka karşı irtikâp ettikleri ve zorbalık yaptıkları, mütesellimlik yaparken salyane defterine fazla akçe ekledikleri veya toplanılan vergi veya gelirleri ilgili makama göndermedikleri ve mültezim olarak da iltizam olarak zapt ettikleri yörede yaşayan halkı faizcilerle anlaşarak farklı şekillerde soydukları gibi örnekler gösterilebilir²².

III. Selim, padişah olduktan sonra birçok alanda yeni düzenlemeler yaparken, taşra yönetiminde etkin rol oynayan, halk-hükümet ilişkilerinin düzenlenip sürdürülmesinde aracılık yapan âyânlık kurumuna da el atmıştır. Kendisinden kısa süre önce yapılan şikâyetler üzerine bu kurum kaldırılmak istenmiş; ancak uygulamaya tümüyle konulmadan iktidar değişikliği olmuş ve yeni padişah 1790 yılında yayınladığı fermanla âyânlığı yeniden bütün İmparatorlukta ihdas etmiştir. Buna göre, âyânlar doğrudan doğruya yöre halkının seçimiyle göreve getirilecekler; bu seçimlere sadrazam, vali ve diğer yöneticilerin müdahaleleri olmayacaktı. Bununla birlikte âyân seçilenler halktan çeşitli bahanelerle kural dışı vergi

¹⁹ Çadırcı, *Anadolu Kentleri*, s. 35.

²⁰ Yuzo Nagata, *Muhsin-Zâde Mehmed Paşa ve Âyânlık Müessesesi*, Akademi Kitabevi, İzmir 1999, s. 41.

²¹ Özkaya, *Âyânlık*, s. 141; Uzunçarşılı, "Âyân", s. 41.

²² Nuri Çevikel, "Osmanlı'da Âyânlık ve Kıbrıs Eyâleti (XVIII. Yüzyıl)", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C.XIII, Ankara 2002, s. 713.



almayacaklar, hazine gelirlerinin toplatılmasında ve benzeri hizmetlerin görülmesinde aksaklıklara meydan vermeyeceklerdi. Bundan böyle şehir kethüdalarının görevlerini de âyânlar yürüteceklerinden yönetimde onlara gerek kalmayacaktı²³.

II. Mahmud memlekette esaslı ıslahat yaparken bir kısım âyanı idam etmiş ve vefat edenlerin, yerlerini oğullarına vermeyerek, onlara başka memurlar tayin etmek suretiyle, bilhassa yarım asırdan fazla bir müddet devletin emir ve icraatına engel olan âyanlığı sona erdirmişti²⁴. II. Mahmut döneminde merkezileşme çabalarının bir devamı olarak, Tanzimat'a dâhil olan bölgelerde yapılacak olan malî reformların en önemli parçasını oluşturan vergi konusundaki düzenlemeler, vergileri halkın emlak ve kudretine göre toplamak, özellikle vergi tahsil işlerini âyanın ve ileri gelenlerin kontrolünden kurtarmak²⁵ ve böylece onların yaptıkları veya sebep oldukları yolsuzluklara son vermek gayesiyle yapılmıştır²⁶. Bu çerçevede öncelikle Gülhane Hattı'nda ilan olunan vergi prensiplerinin gereği olarak, memur ve görevliler ile âyan ve şehir ileri gelenlerinin türlü adlarla halktan kendileri için aldıkları her türlü angarya, rüsûm ve aidatlar kaldırılmış ve yeni bir emlak ve nüfus tahriri yapılmıştır²⁷. Tanzimatçılar, malî alanda merkezden yönetimi ve düzenli işleyen vergi adaletini kendilerine hedef olarak seçmişlerdir²⁸. Neticede Tanzimat döneminde yapılan malî düzenlemelerle kaynakların büyük ölçüde tek elden kontrol edilmesi anlayışı hâkim kılınmış ve sonuçta taşradaki yerel unsurların toplam hâsıladan alacakları payların ve dolayısıyla da güçlerinin azaltılması amaçlanmıştır²⁹. Nihayet bütün bu icraatlar, Tanzimat yöneticilerinin, eyalet idaresini düzeltmek, gelirlerini artırmak ve merkezî bir yönetim sistemini yerleştirmek için ve yerel güçlerin etkisini yok etmek için ciddi bir çabanın içerisinde olduğunun bir göstergesidir.

Âyanlık, Tanzimat'ın ilanından önce bazı bölgelerde kaldırılmış olmakla birlikte, ancak Tanzimat sonrası düzenlemelerle tamamen ortadan silinmiştir. 1840'tan sonra yönetim görevlileri arasında halk hükümet ilişkilerinin düzenlenmesinde artık âyanlara yer yoktur. Ancak, âyan

²³ Çadırcı, *Anadolu Kentleri*, s. 33-34.

²⁴ "Âyan", *Türk Ansiklopedisi (İnönü Ansiklopedisi)*, MEB Yayınları, C.IV, Ankara 1950, s. 355; Uzunçarşılı, "Âyan", s. 42.

²⁵ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 2001, s. 22; Abdülâtilif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul 1990, s. 39.

²⁶ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri, (1840-1880)*, Ankara 2000, s. 18; Şener, *Osmanlı Vergi Sistemi*, s.39.

²⁷ Şener, *Osmanlı Vergi Sistemi*, s. 260

²⁸ İlber Ortaylı, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetimler, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 1*, (Edt. Veddi Akyüz, Seyfettin Ünlü), İstanbul 1996, s. 451.

²⁹ Ahmet Uzun, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler*, (Niş İsyanı Üzerine Ayrıntılı Bir İnceleme. 1841), İstanbul 2002, s. 10.



menşeli kimseler, sancak merkezlerinde kurulan meclislere üye olmuşlar, başka unvanlar alarak şehir ve kasaba yönetiminde etkinliklerini uzun süre devam ettirmişlerdir³⁰.

A.KONYA ÂYÂNI SÜLEYMAN BEY VE MUHAKEMESİ

XIX. yüzyılın ortalarında Konya şehrinde âyânlık yapmış köklü bir aileden olan Süleyman Bey, âyânlık görevi süresince Konya'daki pek çok hadisede etkin rol almıştır. Süleyman Bey bu süreçte devlete, çeşitli alanlarda hizmet etmiş, asker sağlanması, vergi dağıtımı ve toplanması, zahire ve hayvan temini konularında aracı olmuş ve halk ile devlet arasındaki işleri yürütülmesinde etkin roller üstlenmiştir.

Bu noktada Konya âyânı Süleyman Bey'in hizmetleri konusunda birkaç örnek verilebilir. 1830 yılında Süleyman Bey, Konya Vilayeti Akşehir Sancağı İshaklı Köyü'nde toplanan Delil eşkıyasıyla yaptığı muharebede gayret ve sadakat göstermiştir. Bu nedenle 21 Nisan 1830 tarihinde Karaman Valisi Esad Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen bir tahriratla silahşorlukla ödüllendirilmesi talebi doğrultusunda³¹ Konya ve çevresindeki eşkıyalık hareketlerinin bastırılmasındaki hizmetlerinden dolayı 1830 yılında *Silahşorlukla* taltif edilmiştir³². Karaman Valisi Esad Paşa, Konya Âyânı Süleyman Bey'in başka alandaki hizmetlerini takdir ettiğinden, çok geçmeden 19 Şubat 1831 tarihinde yine İstanbul'a bir tahrirat göndererek, asker tertibi hususlarının memleket ileri gelenlerinin desteğiyle gerçekleştiğinden bu konudaki hizmetlerinden dolayı, Konya Âyânı Süleyman Bey'e *kapıcıbaşılık* tevcihini istirham etmiştir³³. Süleyman Bey'in, âyânlığı döneminde Konya'da Mısır ordusu ile Osmanlı ordusu arasında yapılan Konya Savaşı'nda asker toplanması hususlarında ciddi ve önemli katkılar sağladığı bilinmektedir³⁴.

Süleyman Bey, bu dönemlerde Konya'da Asakir-i Mansure'nin tertibi sırasında da ihtiyaç duyulan 400 neferin tedarikini sağlamış ve İstanbul'dan gönderilen emirler doğrultusunda devlete ciddi yararlı hizmetlerde bulunmuştur³⁵. Süleyman Bey'e bu başarılarından dolayı *mütesellimlik* teklif olunmuş ise de bu görevi bir süre kabul etmemiştir. Ancak daha sonraları bu görevi kabul ettiği görülmektedir³⁶. Süleyman Bey'in bu dönemlerde

³⁰ Çadırcı, *Anadolu Kentleri*, s. 37.

³¹ T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HH, Nr. 48010/A,

³² BOA, HH, Nr. 48010/G.

³³ BOA, HH, Nr. 26258/H; Nr. 19193/E

³⁴ BOA, HH, Nr. 39743/C, 26030, 20098, 20103, 39743/D

³⁵ BOA, HH, Nr. 32156/D.

³⁶ BOA, HH, Nr 20102/A.



Beyşehir Sancağı'nın mütesellimliğini de üzerine aldığı anlaşılmaktadır. Süleyman Bey, 2 sene boyunca üzerine aldığı bu görev için amcası Mehmet Bey'i vekil tayin etmiştir³⁷.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi âyânlığı süresince gerek mahallî idarecilerle ve gerekse İstanbul'daki yöneticilerle iyi ilişkiler içerisinde olan Süleyman Bey görev yaptığı dönemlerde Konya vilayetindeki ahali ve yöneticiler tarafından zaman zaman İstanbul'a şikâyet edilmiştir. Örneğin 1832 yılında Beyşehir Mütesellimi olan Süleyman Bey vergilere fahiş zamlar yaptığı ve sancağından orduya verilen zahire ve mühimmat kıymetlerinden, araba ve bargir kiralardan, telifat bahasından çoğunu saklayıp ahali ve devletin hakkını gasp ettiği iddialarıyla şikâyet edilmiştir. Konya Âyanı ve Beyşehir Mütesellimi Süleyman Bey'den şikâyetçi olanların başında, müftüler, müderrisler, imamlar, hatipler, muhtarlar ve nakibü'l-eşraf gibi görevlilerin bulunması bir yana Kaşaklı Kazası Âyanı es-Seyyid Süleyman, Kireli Kazası Âyanı el-Hâc İsmail, Seydişehir Kazası Âyanı Osman, Beyşehir Kazası Âyanı Seyyid Ali gibi şehrin ileri gelenleri de vardır³⁸.

Süleyman Bey hakkındaki şikâyetlerin bu tarihten itibaren de artarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte arşiv belgelerindeki kayıtlar, Süleyman Bey hakkında kazalarda ve köylerde yaşayan ahali ile Boynu İnceli aşireti başta olmak üzere bazı aşiretlerin şikâyetleri üzerinde yoğunlaşmıştır³⁹. Ancak bizim tebliğimizde ele alacağımız husus ise daha önceki şikâyetlerden farklı olarak ortaya çıkan ve gerek davanın ve gerekse davacıların durumu ile muhakemenin şekli açısından oldukça detaylı bilgiler elde edilebilen Süleyman Bey'in 1846 yılında Meclis-i Vala'da yapılan muhakemesidir⁴⁰.

Meclis-i Vala'da yapılan bu muhakeme ile ilgili, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan dosyada 40 yakın belge bulunmaktadır. Belgeler arasında en önemlisi muhakeme sırasındaki sorgulamayı doğrudan yansıtan tutanaktır. Bu tutanakta Süleyman Bey ve davacılara yöneltilen sualler ile onların verdikleri cevaplar peş peşe sıralanmaktadır. Bunun

³⁷ BOA, HH, Nr.26258/H.

³⁸ Bu arzuhalde mühür bulunan kişiler şu şekilde sıralanmaktadır. Beyşehir Müftüsü es-Seyyid Hafız Ahmet, Seydişehir Seyyid Harun Cami hatibi es-Seyyid Ahmet, Beyşehir Davgana Medresesi müderrisi Hasan, Muallim-i Sıbyan es-Seyyid Hafız Ömer, Davgana Cami imamı es-Seyyid Ahmet, Beyşehir Cuma Cami imamı es-Seyyid Hafız İbrahim, Beyşehir Çarşı Cami imamı es-Seyyid Hafız Mehmet, Beyşehir Eşrefzâde Cami imamı Ahmet, Meydan Mahallesi Muhtarı el-Hâc Hasan, İçerşehir Mahallesi muhtarı es-Seyyid Ali, Davgana, Üskerler, Eğirler, Kaşaklı, Karahisar, Kirilî, Çavuş ve Balganda köyleri muhtarları, Kaşaklı Âyanı es-seyyid Süleyman, Kirilî Âyanı el-Hâc İsmail, Seydişehir Âyanı Osman, Beyşehir Âyanı es-seyyid Ali ve Beyşehir Nakibü'l-eşraf Kaim-imakamı es-Seyyid İbrahim. BOA, HH,Nr. 26258/h, d, e, f.

³⁹ BOA, İ.MVL. Nr. 45 /852; 42:787.

⁴⁰ BOA, İ.MVL. Nr. 90/1834.



dışında yapılan muhakeme sırasında davacıların suçlamaları ve davalının savunması sırasında ortaya çıkan yeni durumların teyidi ve tespitine yönelik olarak zaman zaman, başkaca şahısların ifadelerine başvurulduğu, bunlardan bazılarının mahallince sorgulamalarının yapılmasının talep edildiği ve bazı konularda Konya Valiliği'ne müracaat edilerek bilgiler istendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla muhakeme ile ilgili dosyada bu türden yazışmaları da bulmak mümkün olmuştur. Aşağıda elimizdeki belgeler doğrultusunda Süleyman Bey'in Meclis-i Vala'da yapılan muhakemesi ele alınacaktır.

Konya Âyânı Süleyman Bey hakkında, Konya eski Valisi Hamdi Paşa'nın yaptığı şikâyet üzerine, Konya Valisi Bekir Sami Paşa'ya 5 Mayıs 1846 tarihinde gönderilen emirle Süleyman Bey'in muhakemesinin görülmesi amacıyla bir an önce İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir. İlgili emir Süleyman Bey'e ulaştırıldıktan sonra, Vali Bekir Sami Paşa İstanbul'a gönderdiği tahriratla Süleyman Bey, hakkındaki emrin kendisine bizzat ulaştırıldığını ve bir an evvel İstanbul'a gitmesinin tembih edildiğini ifade etmiş ve onun birkaç gün içinde İstanbul'a hareket edeceğini bildirmiştir⁴¹. Ayrıca Süleyman Bey de İstanbul'a gönderdiği tahriratla Konya Valisi'nin kendisine ulaştırdığı emir gereğince, üzerinde bulunan görevlerden ayrılarak, bir iki gün içinde İstanbul'a hareket edeceğini bildirmiştir⁴². Nitekim çok geçmeden 7 Mayıs 1846 tarihinde Bekir Sami Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen arıza ile Konya Meclis azasından Süleyman Bey'in sorgulaması yapılmak üzere İstanbul'a hareket ettiği haber verilmiştir⁴³.

İstanbul'dan gönderilen emir gereğince davalı ve davacıların İstanbul'a ulaşması üzerine 25 Mayıs 1846 tarihinde Meclis-i Vala'da Süleyman Bey'in muhakeme edilmesine başlanmıştır. Meclis-i Vala'ya ait sorgu tutanağının başında, “ *Meclis-i Vala'ya celp olunan Konya eski valisi Hamdi Paşa'ya, Konya Âyânı Süleyman Bey'e ve Sarraf Enesti'ye sorulan sualler ve onlar tarafından verilen cevaptır,*” ibaresi yer almaktadır. Muhakemeye ait beş sayfalık tutanak incelendiğinde, muhakeme sırasında öncelikle, Hamdi Paşa'nın şikâyetleri doğrultusunda Süleyman Bey hakkındaki iddiaların dile getirildiği anlaşılıyor. Hamdi Paşa'nın şikâyet dilekçesi okunduğunda, Meclis-i Vala'nın kabul ettiği usulün, “*Kimseye gadr etmemek, gadr etmek isteyenler olursa buna engel olmak, kabahatli olan şahsın kabahatini tahkik ettikten sonra cezalandırma sırasında eğer müddeinin iddiaları doğru çıkmaz ise müfteri*

⁴¹ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, Lef 9.

⁴² BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, Lef 8.

⁴³ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 10.



olarak cezasını icra etmek” olduğu ifade edilmiştir. Bundan sonra Süleyman Bey’e hitaben “Sizin dahi söyleyeceğiniz delil zimmete dair göstereceğiniz delil olur ise ona göre hakkaniyet üzere icabına bakılır. Bundan dolayı doğruyu söylemeniz icap etmektedir.” denilmiş ve kendisine Hamdi Paşa’nın mektubunda geçen iddialar sorulmuştur.

Hamdi Paşa’nın verdiği şikâyet dilekçesinde yer alan iddialara göre:

Süleyman Bey, Hamdi Paşa’nın Konya Valisi olduğu dönemde kendisinin aleyhinde olarak, Beyşehir Sancağına 19 Ağustos 1845 tarihli (Tabirat-ı Efsadiye içeren) bir mektup yazmıştır. Hamdi Paşa; Süleyman Bey’in kâtabi Musa Efendi’nden ele geçirdiğini iddia ettiği ve Meclis-i Vala’ya sunduğu bu mektupta; Beyşehir Sancağı yöneticilerine hitaben “Beyşehir livası kaymakamlığı uhdenizde bulunduğu sırada sizler fukaranın huzur ve rahatını yolunda tutmuş bir şekilde güzelce idare ediliyor ve beş on kuruş fayda sağlanıyordu. Ancak Konya eski Defterdarı Nuri Efendi Beyşehir Kaymakamlığını lağvederek Konya Valisi Hamdi Paşa ve Sandık Defterdarı Enesti’nin sizlerden haksız yere akçe almak için uğraştıkları, bazı mahallerden bana yazılmış olduğundan vali ve sandık emininin bu suiistimallerini ben de Serasker Paşa hazretlerine ifade ettim. Hâsılı zannederim ki vali Hamdi Paşa, bugünlerde azlolunur, bu nedenle sizler de temettuat defterlerini ağırdan alın ve emval-i vergiden ve aşar bedelinden bakaya gösterin. Zira gelecek sene tenzil olup hakkınızda hayrolur” şeklinde uygunsuz şeyler yazdığını beyan etmiştir⁴⁴.

Süleyman Bey’in kendisine yönetilen bu iddialara; verdiği cevabında Hamdi Paşa’nın kendisine ait olduğunu iddia ettiği mektubun kesinlikle kendisine ait olmadığını ifade etmiş ve “Eğer mektubu ben yazdırmış isem beş sene prangaya razıyım tahkik ediniz” diyerek, mührünü bir beyaza basarak mühürlerin benzeyip benzemediğinin kontrol edilmesini istemiştir. Ancak mührün hattı ve nakışı ile mektuptaki mührün hattı ve nakışı benzerlik göstermiştir. Bunun üzerine Süleyman Bey inkârını sürdürerek her türlü cezaya razı olacağını ve bu işin bir hasmının işi olduğunu, bunu da Vilayet sandıkçısı Enesti’nin yapmış olabileceğini ifade etmiş ve olayın soruşturulmasını rica etmiştir.

Sorgulama tutanaklarından anlaşıldığına göre, Süleyman Bey mektubun kendisine ait olmadığını beyan etmiş ise de, Meclis-i Vala’da mühürler üzerinde yapılan incelemelerde mektuptaki mührün kendisine ait olduğu anlaşıldığından, mührün kendisine ait olmadığını inkâr edememiş ve bunun başkası tarafından kullanılmış olabileceğini söylemiştir. Hatta Konya Sandıkdarı Enesti’de beyazı bulunduğunu ve onunla arasında olan

⁴⁴ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 12.



husumetten dolayı Enesti'nin bunu yapabileceğini söylemiş veya mühürlenmiş bir kâğıttan mührün nakşının başka kâğıda bir hileyle alınmış olabileceğini ifade etmiştir.

Süleyman Bey'in inkârı ve mektubun sahte olduğuna dair iddiası üzerine soruşturmanın mektup ve mühür konusunda sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim bu konudaki sorgulama, tutanaklara aşağıdaki gibi yansımıştır.

Süleyman Bey'e hitaben:

- Madem başkasından şüphe ediyorsun hiç kimseye beyaz verdin mi?

Süleyman Bey cevabında:

- Daha önceki dönemlerde İstanbul'da beyazım bulunurdu, ancak bir seneden beri kimseye beyaz vermedim. Lakin belki hamamda mührüm koynumdan alınmıştır.

Hamdi Paşa söze dâhil olarak:

- Sizin asla çarşı hamamına gittiğiniz yoktur. Demiştir.

Bunun üzerine Hamdi Paşa'ya:

- Sizin durumunuz görüşülmek üzere buraya celp olundunuz. Ancak eğer mektup sahte ise buna cesaret edenin cezası icra olunur. Değil ise bunun saltanat-ı seniyye nizamının ihlali olması nedeniyle cezası ona göre verilecektir. Denilmiştir.

Hamdi Paşa bunun üzerine:

- Mektupta Emval-i Miriye'nin tehir edilmesi ile ilgili söz var. Ben Konya'dan çıktığım vakit yetmiş yük kuruş bekaya var idi. Eğer artış var ise mektubun sahit olması lazım gelir. Demiştir.

Hamdi Paşa'ya hitaben:

-Mektubun sahte olmadığına bizzat şahit oldunuz mu?

Hamdi Paşa cevabında:

- Mektubun sahte olmasına Süleyman Ağa'nın hamama gitmemesinden veya mührü koynundan hiç çıkarmamasından dolayı ihtimal yoktur, diyerek kendisinin mektubu olduğuna yakın olduğunu ifade etmiştir.

Süleyman Bey'e hitaben:

- Buna göre kâğıttaki mühür size ait olması gerekiyor.

Süleyman Bey cevabında:

- Mühür kulunuzun olsa da ben böyle mektup yazmadım ve hem Beyşehir Konya'dan ayrıldı. Öyle ayrı sancağa nasıl mektup yazarım. Bu kulunuza bir düşman işidir, bunu zannımca Enesti yapmıştır, ne ise bu araştırılsın. demiştir.

Hamdi Paşa'ya hitaben:



-Bu mektubu size kim verdi.

Hamdi Paşa cevabında:

-Sonradan çiftlikte elime geçti. Süleyman Bey'in adamı Musa Ağa tarafından bana verildi. Demiştir

Süleyman Bey'e hitaben:

-Bu Musa Ağa kimdir ve nasıl adamdır biliyor musunuz?

Süleyman Bey cevabında:

-Kulunuzun adamı değildir, lakin bilirim, iyi bir adamdır. Hem paşa hazretlerine hem kulunuza hizmet ederdi. Bunun ondan sorulmasını isterim. Celp olunsun. Demiştir.

Hamdi Paşa cevabında

-Süleyman Bey'in adamıdır. Buraya celp olunsun da doğru söyleyeceğini aklım kesmiyor demiştir⁴⁵.

Meclis-i Vala'da yapılan soruşturmanın bu noktasında Hamdi Paşa'nın mektubu temin ettiğini söylediği Süleyman Bey'in kâtabi Musa Ağa'nın soruşturulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Nitekim tutanaklara yansdığı şekliyle mektup soruşturmasına başlanarak Musa Ağa'nın celp edilmesi yerine kendisine yazılarak sorulması halinde durumun anlaşılabilirliği anlaşılmayacağı sorulmuştur. Ancak Hamdi Paşa, Musa Ağa'nın celp olursa dahi doğruyu söyleyeceğinin meçhul olduğunu ifade etmiştir. Hamdi Paşa, ayrıca Süleyman Bey tarafından yalnız Beyşehir'e değil, Konya'nın diğer kazalarına benzer mektuplar gönderildiğini ve bu mektubun başka suretlerinin kaza müdürlerinin ellerinde de mevcut olduğu beyan etmiştir.

Hamdi Paşa'nın Meclis-i Vala'da Musa Ağa'nın doğruyu söylemeyeceğine olan inancını belirtmesi üzerine mektupla ilgili soruşturmanın sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim tutanaklarda bu konuda Hamdi Paşa'ya mektubun yazısının kimin olduğu ve nerede yazıldığını bilip bilmediği sorulmuş, Hamdi Paşa, Süleyman Bey'in kaynının yazısı olduğunu ifade etmiştir. Paşanın verdiği bu cevap üzerine Süleyman Bey'e kaynının nerede olduğu sorulmuş ve kaynının Konya'da olduğunu öğrenilmiştir. Soruşturmanın devamında Süleyman Bey'e kâtabinin nerede olduğu sorulduktan ve İstanbul'da olduğu öğrenildikten sonra kâtabinin mektuptaki yazısının kimin yazısı olduğunu bilebileceği ihtimali nedeniyle, Meclis-i Vala'ya celp olunması istenmiştir. Nihayet Süleyman Bey'in kâtabi gelip mektup gösterilerek kimin yazısı olduğu sorulmuş, ancak kâtip mektuptaki yazının kendisine ait olmadığını ve

⁴⁵ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, İ. 20.



kimin olduğunu dahi bilmediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Hamdi Paşa ve Süleyman Bey arasındaki sorgulama, bu konuda birbirlerinden başka davaları olup olmadığı sorularak ve karşılıklı olarak bu hususta söyleyeceklerinin olmadığı ifade edilerek tamamlanmıştır.

Meclis-i Vala'ya ait sorgulama tutanağında Süleyman Bey ve Enesti'nin de karşılıklı sorgularının yapıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Sarraf Enesti verdiği ifadesinde, Hamdi Paşa'nın iddialarına destek olarak, Süleyman Bey'in Beyşehir'i gönderdiği mektubun benzerlerini Konya Eyaleti'ndeki diğer kazalara da gönderdiğini ifade ve ihbar ettiği anlaşılmaktadır⁴⁶.

Süleyman Bey ile Enesti'nin sorgulamalarının Enesti'nin verdiği ifade doğrultusunda yapıldığı anlaşılmaktadır. Tutanakta yer alan ifadelerde Enesti ve Süleyman Bey'in sorgulamaları aşağıdaki gibidir.

Enesti'ye hitaben:

-Süleyman Bey'in bu kâğıdı Beyşehir'i yazdığına senin malumatın nasıldır?

Enesti cevabında:

-Süleyman Bey, Beyşehir'i böyle bir kâğıt yazmış diye Konyalıdan işittim idi. demiştir.

Süleyman Bey buna mukabil olarak cevabında:

-Hâşâ ve kella böyle kağıt yazayım. Yazmış ise Enesti'nin kâtibi yazmıştır. Demiştir.

Enesti cevabında:

-Kulunuz kim ki kâtibim olsun. Demiştir.

Süleyman Bey'e hitaben:

-Ey Süleyman Bey bunu benim hakkımda Enesti yapmıştır. Benim ondan devam vardır diyorsun. Bunlar lakırdı ile olmaz kâğıt üzerine tahrir ile olmalı.

Enesti cevabında:

-Kulunuzun Süleyman Bey'e ne nefsanîyetim vardır. Belki onun bana nefsanîyeti vardır ki Konyalıya üzerine nifak ettirdi. Demiştir.

Süleyman Bey cevabında

-Enesti'nin esnafla problemleri vardı. Esnaflar bir araya gelerek durumu bana ifade ettiler. Ben de bir arzuhal yazıp paşaya verin dedim, bana nifak ettirdi dediği husus bu esnaf davasıdır. Bundan memur Halim Efendi'nin dahi haberi vardır.

Enesti'ye hitaben:

⁴⁶ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 17.



-Senin şikâyetin nedir. Herkes saye-i şahanede mal ve canından ve ırz ve namusundan emin iken başka şikâyetiniz nedir. Denilmiştir.

Enesti cevabında:

-Kulunuzun başka bir davası yoktur. Arzuhalde ne yazılıyor ise diyeceğim onlardır. Demiştir.

Sarrafi Enesti ile Süleyman Bey'in karşılıklı sorgulamaları sonrasında Enesti, yemin ifadeye celp olunarak kendisine "Şu mektuptaki mühür ile Süleyman Bey'in yanında olup kâğıda bastığı mühüre defaatle nazar ile ikisi bir midir değil midir?" şeklinde bir sual yönlendirilmiştir.

Enesti cevabında:

-Mührün ikisi dahi birdir. Demiştir.

Enesti'ye hitaben:

-Acaba bu kâğıtta mühür yapıştırma mıdır? Yoksa parmakla alınıp bastırılmış mıdır?

Enesti cevabında

-Yapıştırma ve parmakla bastırılma olsa malum olur. Şukkadaki mühür basmadır. Demiştir.

Enesti'ye hitaben:

-Şikâyetinin ne olduğu sorulmuş ve Enesti'nin takdim eylediği arzual okunmuştur.

Süleyman Bey'e hitaben:

-Enesti'nin şikâyeti budur. Siz buna ne dersiniz?

Süleyman Bey cevabında

-Bu suçlamaların Hamdi Paşa'dan sorulmasını isterim. Demiştir.

Sarrafi Enesti ile Süleyman Bey'in karşılıklı olarak yapılan soruşturmalarının sonucunda yine Süleyman Bey'in aleyhine bir taktir okunarak; 1839 senesinde Konya sabık âyânı Musa Efendinin yerine âyân olduğu ve bundan sonra Konya eyaletindeki kaymakamlar ve müdürlerden senelik bir akçe aldığı, akçelerin tek tek miktarları okunarak kendisinden sorulmuştur. Süleyman Bey bütün bunların araştırılması ve bu hususlarda kabahati olursa her türlü surette cezaya razı olacağını bildirmiştir.

Süleyman Bey'in bu ifadesi üzerine Meclis-i Vala'nın tutanaklarının son bölümüne aşağıdaki notlar düşülerek Süleyman Bey'in sorgusu tamamlanmıştır.

-Mademki muhakemenin cevabında bunlar vardır bakılsın. Eğer müdürler vermiş oldukları meblağı kendi keselerinden verip sonra ahalden tahsil ettiler ise kendilerinin foyası meydana çıkacaktır. Ancak Süleyman



Bey'den sakınarak verdikleri akçeleri gizlemeleri de mümkündür. Denilmiştir.

Soruşturmanın sonunda Konya eski valisi Hamdi Paşa ve Sarraf Enestî'nin iddia ve şikâyetleri karşısında Süleyman Bey'in ifadeleri doğrultusunda yapılan soruşturmada gündeme getirilen bütün hususların mahallinden ve gereken yerlerden sual olunması ve mühürlü mektup ve rüşvet iddiaları konusunda Konya valisine yazılarak hakikatin ne olduğunun her bir kazadan sorulmasına karar verilmiştir⁴⁷.

Süleyman Bey'in muhakemesini içeren dosyada, Meclis-i Vala'da yapılan soruşturma tutanağı haricinde, muhakemenin yürütülmesi sırasında yapılan yazışmalar ile yukarıdaki karar gereğince muhakeme sonrasında yapılan soruşturma ve araştırmalar hakkında da belgeler bulunmaktadır. Nitekim bu belgelerden hareketle muhakeme gündeme getirilen iddia ve şikâyetlerin araştırılması süreci de öğrenilebilmektedir.

Bu şikâyetlerden ve iddialardan ilki ve en önemlisi olarak Süleyman Bey'in Beyşehir Sancağı başta olmak üzere Konya Vilayeti dâhilindeki kazalara, Hamdi Paşa aleyhinde mühürlü bir mektup gönderdiği yolundaki iddiadır. Meclis-i Vala'a yapılan sorgulama sonunda söz konusu iddiaların soruşturulması hakkında Konya Vilayeti'ne bir emir gönderilmiştir. Bu emirde, Hamdi Paşa'nın mektubu Musa Ağa'dan temin ettiği yolundaki iddiasının Musa Ağa'ya sorularak İstanbul'a bildirilmesi istendiği de anlaşılmaktadır. Ayrıca Süleyman Bey'in mektubun kendisine ait olduğunu inkâr etmesi nedeniyle, mektuptaki hattın kime ait olduğu konusunda, tespit yapabilmek amacıyla Süleyman Bey'in kâtiplik görevinde bulunan adamlarının birer örnek yazılarının alınması ve bunlar üzerinde inceleme yapılması da talep edilmiştir. Diğer taraftan mektup maddesinin araştırılmasının yanı sıra Süleyman Bey'in muhakemesine başlanmasından sonra, davacılar tarafından, Süleyman Bey'in, kaza müdürlerinin görevlerinde kalmasını sağlamak için kazanın durumuna göre her birinden 10.000-20.000 veya 50.000 kuruş miktarlarında rüşvet aldığı yolundaki iddiaların da doğru olup olmadığının kaza meclislerine sorulması istenmiştir. Gönderilen emirde, "Söz konusu durumun her yönden irade-i seniyyenin hilafına olduğu, eğer böyle bir durum var ise ne olduğu ve Süleyman Bey'in kimden ne kadar para aldığı, kesinlikle kin ve düşmanlık gütmeyen, hatıra ve gönle bakılmadan olayın hakikatinin ne olduğu "şek ve şüpheden beri ve arî olacak" veçhile, gerek gizli ve gerekse açıkça yapılacak

⁴⁷ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef20.



incelemeler ve araştırmalar sonucunda etraflıca soruşturulması ve elde edilen sonuçların mazbata ile bir an önce İstanbul'a bildirilmesi istenmiştir.

Süleyman Bey'in kanunlara aykırı olarak hareket ettiği yolundaki iddiaların etraflıca araştırılması ve incelenmesine dair gönderilen emir, Konya vilayet meclisinde, meclis azaları ve ilgililerin huzurunda okunmuştur. Bunun zerine vilayet meclisinde soruşturma kapsamında ifadesi alınması gerekenlerin celp edilerek ifadelerinin alınması ve vilayet dâhilindeki kazalara iddialar konusunda soruşturma yapmaları amacıyla bir an önce tahrirat gönderilmesine karar verilmiştir. Konya Valisi Bekir Sami Paşa, kendisine gönderilen emri vilayet meclisinde okuttuktan ve uygulamaya koyduktan sonra, İstanbul'dan gönderilen soruşturma emrine cevap olarak, Süleyman Bey hakkındaki şikâyetlerin tahkiki için iki kta emrin tarafına ulaştığı bildirmiştir. Vali ayrıca emir gereğince mektup maddesinin tahkikatı için gerekli kazalardan ve mahallerden sorularak bilgi istendiğini ve yakın mahallerden alınan cevapların Konya meclisinde yapılan tahkikata ek olarak takdim edildiğini belirtmiştir. Ancak Alanya ve Kırşehir gibi mesafeli kazalardan cevapların henüz gelmediği ve cevaplar vilayete ulaştığında bunların da bir an önce İstanbul'a gönderileceğini ifade etmiřtir⁴⁸.

Konya Vilayeti'nden İstanbul'a gönderilen mazbatada, Konya Valisi Bekir Sami Paşa'nın yukarıda ifade ettiği doğrultuda, kaza meclislerinden gönderilen cevaplar sonucunda, Konya Vilayet meclisinin yapmış olduğu soruşturma ve incelemeler sonrasında, Süleyman Bey'in hareketleri hakkında iddiaların hepsinin iftira olduğunun söylendiği beyan edilmiştir. Ayrıca vilayet meclisinde yapılan soruşturmada Musa Efendi'nin kesinlikle Hamdi Paşa'ya böyle bir mektup vermediğini ve iki c senedir hiç Beyşehir tarafına da gitmediğini yeminle ifade ettiği bildirilmiřtir⁴⁹. Bununla birlikte, Süleyman Bey'in Hamdi paşa aleyhine olarak bazı kazalara adamı Musa Efendi'yle göndermiş olduğu rivayet olunan tezkere konusunda Konya meclisinin hiçbir malumatı olmadığı da ifade edilmiřtir⁵⁰. Diğer taraftan Süleyman Bey'in mektubun kendisine ait olmadığı hakkındaki beyanatu doğrultusunda, kitabetinde bulunan yeğenlerinin birer satır yazıları alınarak bu yazıların mazbataya ek olarak takdim kılındığı da belirtilmiřtir⁵¹. Nitekim Süleyman Bey'in muhakemesine ait dosyada Konya'dan gönderilen hat örneklerinin de yer aldığı ve bunun incelendiği

⁴⁸ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 18.

⁴⁹ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 30.

⁵⁰ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 13.

⁵¹ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 17.



anlaşılmaktadır. Bu belgede peş peşe “Süleyman Beyin yeğeni olup hizmetinde olan Abdurrahim Monla’nın ve Süleyman Bey’in diğer yeğeni Mahmud Bey’in hattıdır.” diyerek, Süleyman Bey’in yeğenlerine ikişer satırlık yazı yazdırıldığı ve bunun İstanbul’a gönderildiği anlaşılmaktadır.⁵²

Konya Vilayeti’nden İstanbul’a gönderilen mazbatada, kaza meclislerinde yapılan soruşturmalar sonunda, kazalardan gelen cevaplarda, mektup maddesinin yanı sıra Süleyman Bey’in kaza müdürlerinden rüşvet aldığı hakkındaki iddiaların da yersiz olduğunun anlaşıldığı ifade edilmiştir. Mazbatada devamla “Ancak Süleyman Bey’in müdürlerin bazılarından akçe aldığı hakkında bazı bilgiler alınmışsa da bu konuda araştırmaların devam ettiği, eğer yeni bilgiler elde edilirse derhal haber verileceği de” ifade edilmiştir.

Süleyman Bey’le ilgili iddialar hakkında kaza meclislerinden gönderilen cevaplara bakıldığında, gönderilen cevapların genelinde Süleyman Bey hakkındaki iddiaların kesinlikle iftira olduğu konusunda müttelik olduğu görülmektedir. Bunlar arasında Konya Mevlânâ Dergâhı postnişininin göndermiş olduğu arz oldukça dikkat çekicidir. Çelebi Efendi göndermiş olduğu maruzatında “Öncelikle Süleyman Bey’in Konya’nın handanından olduğu ve ahali-i memleketin kendisinden hoşnut ve müteşekkir bulunduğunu” ifade etmiştir. Çelebi Efendi, Süleyman Efendi hakkındaki iddiaların, yalan iftiralarla Konya’da şöhret olmuş Enesti adındaki zimmînin düşmanlığından kaynaklanmış olduğu söylemiştir. Ayrıca Süleyman Bey’e isnat edilen suçlamaların tamamen Enesti’nin yalan iftira ve uydurmaları ile tezviratından kaynaklandığının yapılacak tahkikatlar sonucunda anlaşılacağı da ifade etmiştir⁵³.

Vilayet dâhilindeki kaza meclisleri Süleyman Bey hakkındaki iddiaları şiddetle reddetmektedir. Bunlardan en ilgi çekici olanı Beyşehir Kazası meclisinden gönderilen mazbatadadır. Mazbatada öncelikle; Konya’nın servücuhu olan Süleyman Bey hakkında yapılan tahkikat sırasında, Süleyman Bey’in Konya eski valisi Hamdi Paşa’nın aleyhinde olarak güya, Beyşehir Sancağına yazmış olduğu şukkayı, vali tarafından âyânın kâtibi Musa Efendi vasıtasıyla ele geçirdiğini ifade ve bunu Meclis-i Vala’ya göstermiş olduğu ve tarafların ifadeleri dinlendikten sonra durumun tahkikine karar verildiği, bu nedenle Beyşehir’e bir emir gönderilerek durumun tahkik edilmesi istendiği ifade edilmiştir. Mazbatadan anlaşıldığına göre, kaza yetkilileri gönderilen emri Beyşehir kaza meclisinde

⁵² BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 2.

⁵³ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 14.



okutarak, iddiaların müdürler ve kaza meclisi üyelerine ifade edildiği ve emri gereğince bu konuda araştırma ve incelemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Mazbatada bu konuda yapılan araştırmalar sonrasında, elde edilen bilgilere yer verilmektedir. Buna göre mazbatada “*Beyşehir Sancağı’na Âyân Süleyman Bey tarafından gönderilmiş böyle bir varaka burada zuhur etmemiştir. Ayrıca biz Süleyman Bey’den bu şekilde uygunsuz talepler ve istekler asla duymadık. Bu durum hem Süleyman Bey’e hem de kâtibi olan Musa Efendi’ye iftiradır. Bu tür iddiaların aslı ve esası kesinlikle yoktur. Biz Beyşehir’de böyle bir şey duymadık görmedik. Eğer haberimiz olsaydı, bunu size söylemek sadakatimizin gereğidir.*” Demişlerdir⁵⁴. Diğer taraftan Larende, Bozkır, Niğde ve Ereğli Kaza meclislerinden de Süleyman Bey hakkındaki iddiaların tamamen yersiz ve iftira olduğuna dair cevaplar gönderilmiştir. Nitekim bu konuda Ereğli Kaza Meclisinden gönderilen mazbatada, öncelikle Süleyman Bey’in İstanbul’a ulaşması ve muhakemesine başlanmasından sonra, sorgulama sırasında Süleyman Bey’in kaza müdürlerine zulüm ve taaddide bulunduğu yolunda ifade verildiği, ayrıca kaza müdürlerinin görevlerinde kalmasını sağlamak için her birilerinden ve bunlar arasında Ereğli Kazası’ndan senede 20.000 kuruş aldığı yolundaki şikâyetlerin doğru olup olmadığının sorulduğu ifade edilmiştir. Eğer böyle bir durum var ise ne olduğu ve Süleyman Bey’in ne kadar para aldığı, kin ve düşmanlık gütmenden, olayın hakikatinin ne olduğu “şek ve şüpheden beri ve arî olacak” veçhile etraflıca araştırılarak bir an önce İstanbul’a bildirilmesi istendiği belirtilmiştir. Mazbatada devamla, kaza müdürünün yapılan araştırmalarda gerek nefsinden ve gerek kazamızdan Âyân Süleyman Bey’e bu konuda bir akçe dahi vermemiş olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Ereğli Kazası müdürünün kendi nefsinden bunun için bir akçe dahi veremeyecek durumda olduğunu ve ayrıca kaza ahalisinin dahi vergilerini veremeyecek durumda bulunduğunu, bu nedenle kaza ahalisinden dahi bu konuda bir akça dahi toplanmadığı ifade edilmiştir⁵⁵.

Bununla birlikte Bozkır Kazası meclisinden gönderilen mazbatada Süleyman Bey’in Bozkır kaza müdüründen senevi 5.000 kuruş, eski müdür Abdullah Ağa’dan da 10.000 kuruş almakta olduğu, kendi menfaatine ve Hamdi Paşa aleyhine bazı talepleri içeren bir tezkireyi kendi mührü ile göndermiş olduğu hakkındaki iddiaların araştırılması hususundaki emre binaen, “*Süleyman Bey’in ne yeni müdürden nede eski müdürden herhangi bir şekilde bir akçe dahi almadığını ve bu konuda Bozkır Kazası’na mühürlü ya da*

⁵⁴ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 12.

⁵⁵ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 4.



mühürsüz hiç bir evrak ulaşmadığı” ifade edilmiştir⁵⁶. Diğer taraftan Larende Kazası meclisinden gönderilen mazbatada ise, mektup maddesi ile Süleyman Bey’in kaza müdürlerinin görevlerinde kalmasını sağlamak için Larende Kazası’ndan dahi senevî 30.000 kuruş almakta olduğu iddiasının sorulduğu dile getiriliktir sonra, Süleyman Bey’den herhangi bir mektup alınmadığı ve Larende Kazası’ndan Süleyman Bey’e herhangi bir akçe dahi verilmediği söylenmiştir⁵⁷. Benzer şekilde Niğde Kazası meclisinden gönderilen mazbatada Süleyman Bey’in kaza müdürlerinden 7.500 kuruş aldığı ve Hamdi Paşa aleyhinde yazılar yazdığı hakkında araştırma yapılması emrine binaen yapılan araştırmada, Niğde kaymakamı tarafından kesinlikle Süleyman Bey’e bir nesne dahi verilmemiş olduğu, hatta kaza müdürü olan Mustafa Ağa’nın müdürlük yaptığı süreden bu tarafa bir kuruş dahi vermemiş olduğu ifade edilmiştir⁵⁸.

Süleyman Bey hakkında yukarıda yer verdiğimiz kaza meclislerinde yapılan tahkikat sonuçlarını içeren mazbatalar ile Konya vilayet meclisi tarafından bizzat yapılan araştırma sonuçlarını içeren vilayet mazbatasına kısa sürede İstanbul’a takdim kılınmıştır. Ancak vilayete uzak olan mahallerden Alanya ve Kırşehir sancaklarından gelen cevapların çok daha geç bir şekilde 30 Aralık 1846’da gönderilebildiği anlaşılmaktadır⁵⁹. Alanya ve Kırşehir Sancağı’ndan gönderilen bu mazbataların bu tarihe kadar gecikmesinin nedenleri arasında, bu sancakların vilayetten oldukça uzak olmasının yanında, Süleyman Bey ile ilgili yeni ve farklı iddiaların gündeme getirilmesi olmalıdır. Süleyman Bey’in soruşturması sürerken kendisi hakkında dile getirilen iddialardan bir tanesi Süleyman Bey’in Alanya âyânı Tutmayzade Ali Efendi’den 50.000 kuruş rüşvet aldığı hakkındaki iddiadır. İddiaların araştırılması hususunda görevlendirilmiş olan Abdülhalim Efendi, 50.000 kuruş rüşvet verdiği iddia edilen Ali Efendi’nin tespitinde isim ve görev karmaşasının bulunması nedeniyle bir süre soruşturmasını tamamlayamamıştır. Ancak en sonunda Süleyman Bey’in Alanya âyânından 50.000 kuruş aldığı yolundaki iddia Abdülhalim Efendi tarafından tahkik edilmiş⁶⁰ ve Tutmayzade Ali Efendi’nin Alanya Sancağı Manavgat Kazası müdürü olduğu anlaşılmıştır. Ali Efendi, Konya meclis azasından Süleyman Bey’in 1842 yılında 50.000 kuruş rüşvet aldığı hakkındaki iddianın tahkiki için kaza meclisinde kendisine yapılan sual

⁵⁶ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 16.

⁵⁷ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 3.

⁵⁸ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 19.

⁵⁹ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 24.

⁶⁰ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 28.



sonrasında “Konya azasından Süleyman Bey’e 58 senesinde ve sene-i sairede bu ana gelinceye kadar rüşvet namı ve nam-ı aher ile 50.000 Kuruş değil bir akçe dahi vermedim ve verecek dahi olmadım” demiştir⁶¹. Diğer taraftan aynı tarihlerde yine gecikmiş bir şekilde Kırşehir Kazası meclisinden gönderilen mazbatada “Dergâh-ı âli kapıcıbaşı Konya handanı Süleyman Bey’in Kırşehri Kazasın’dan Mehmed Ağa’dan senevî 20.000 kuruş almakta olduğu hakkındaki iddianın soruşturulması için gönderilen emir meclisimizde okunmuş, bu iddia müdürümüzden ve sairlerden sorulmuş ve “Buralarda sahib-i vücut ve nüfus olmasına rağmen, Süleyman Bey, ne müdürümüzden ve nede kullarından değil 20.000 akçe tekbir kuruş dahi almamıştır. Üstelik kendisinden hiçbir güne mühürlü veya mühürsüz bir kâğıdı gelmemiştir.” mealinde bir mazbata gönderilmiştir⁶².

Yukarıda görüldüğü gibi Meclis-i Vala’da alınan karar gereğince Süleyman Bey hakkındaki iddialar doğrultusunda Konya Eyaleti nezdinde soruşturma yaptırılmış ve Konya Valisi Sami Paşa’dan gelen cevaplarda, Musa Efendi’nin Konya meclisine celp edilerek Hamdi Paşa’ya böyle bir mektup vermediğini ifade etmiştir. Ayrıca Konya’ya bağlı diğer kazalara da yazılarak yapılan soruşturmalar hakkında kazalardan gelen mazbatalarda Süleyman Bey tarafından mühürlü veya mühürsüz bir mektup yazılmadığı ve bu konudan kimsenin haberinin olmadığı bildirilmiş ise de bu sefer de eski vali Hamdi Paşa’nın Isparta eski kaymakamı Celal Paşa’dan hilaf-ı usul kendisine ait olan 25.000 kuruşun Süleyman Bey’in zimmetinde kaldığı iddiasını gündeme getirilmiştir⁶³. Bu iddia üzerine Süleyman Bey verdiği cevapta bu paranın kendisinde kalmadığını paşanın emri doğrultusunda Enesti’nin uşağı Estel ile Enesti’ye gönderdiğini ifade etmiştir. Ve bu durum Konya’dan sorulduğunda Estel’in yapılan soruşturmasında Estel zimmî kendi el yazısıyla Süleyman beyden aldığı para’yı Enesti’ye teslim ettiğini bildirmiştir. Enesti’nin uşağı Estel’in kendi el yazısıyla efendisi Enesti’ye yazdığı yazısında:

“Süleyman Bey’in verdiği 25.00 kuruş alarak size teslim ettim. Siz de defterinize irad kaydettiniz. Nihayet Süleyman Bey’in yeğeni parayı kime teslim ettiğimi sorunca ben de emir üzerine size teslim ettiğimi söyledim. Bunun için defterinize bakabilirsiniz. Başka bildiğim yoktur”. Demiştir⁶⁴. Ancak Enesti, Estel’in kendi uşağı olduğunu inkâr etmiş ve cezası neyse ona razı olacağını bildirmiştir. Bu hususun dahi tekrar tetkiki lazım gelmiş ve yine eyalete emir gönderilerek bazı kişilerin Meclis-i Vala’ya celp edilmesi istenmiştir.

⁶¹ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 31, lef 23.

⁶² BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 22.

⁶³ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 23.

⁶⁴ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 6.



Bununla birlikte soruşturmalar devam ederken, gerek Süleyman Bey ve gerekse Sarraf Enesti, haklarındaki suçlamalardan bir an önce kurtulup Konya'ya gitmek istemiş ve orada bu konunun özellikle muhakemesini arzulamışlardır. Ancak haklarında başka rüşvet ve irtikâp iddiaları nedeniyle bu soruşturma için Konya'dan adam celp olunmak veya Süleyman Bey ve Enesti'yi Konya'ya göndermek yerine onların bir süre İstanbul'da alıkonularak, Süleyman Bey'in yazdığı iddia edilen mektubun, müdürlerden haksız yere aldığı iddia edilen rüşvetlerin ve yaptığı zulüm ve teaddi iddialarının hakkıyla soruşturulması amacıyla Konya valisi Osman Paşa'ya emir gönderilerek, meseleyi hakkıyla araştırması istenmiştir. Ayrıca bu süreçte Süleyman Bey'in İstanbul'da tutulmasının mı yoksa bir süre Konya'ya dönmesini şıklarından hangisinin hayırlı olacağı Osman Paşa'ya sorulmuştur. Osman Paşa 16 Ocak 1847 gönderdiği tezkere de Konya'da geçen sene vefat etmiş olan Hüseyin Efendi'nin mirasçıları tarafından gündeme getirilen Hüseyin Efendi'nin Süleyman Bey'in talimatıyla onun adamları tarafından öldürüldüğü iddiası⁶⁵ nedeniyle Süleyman Bey'in İstanbul'da tutulması ve bizzat yüz yüze soruşturulmaya devam edilmesinin ve davacıların bizzat duruşmaya katılmalarının ve bunun için İstanbul'a gönderilmelerinin uygun olduğuna karar verilmiştir⁶⁶.

Süleyman Bey'in Meclis-i Vala'da 1846 yılı mayıs ayından itibaren başlayan muhakemesinin hakkındaki iddialar nedeniyle uzun sürdüğü anlaşılmaktadır. Süleyman Bey, hakkındaki iddiaların pek çoğundan temize çıkmış, ancak hakkındaki yeni iddia ve şikâyetler nedeniyle bir süre İstanbul'da tutulmuştur. Daha sonraki tarihlerde Konya'dan ilgisini keserek İstanbul'da ikamesi kararlaştırılmış olduğu anlaşılmaktadır⁶⁷.

SONUÇ

Süleyman Bey, çalışmamızda görüldüğü gibi XIX. yüzyılın başlarından itibaren uzun süre Konya'da âyânlık başta olmak üzere, mütesellimlik, meclis azalığı gibi pek çok görevi elinde bulunduran Konya'nın yerli, zengin ve tanınmış ailelerinden güçlü bir isim olarak öne çıkmaktadır.

Süleyman Bey'in Konya Vilayeti gibi büyük bir alanı kapsayan vilayette, validen sonra pek çok alanda etkin bir biçimde söz sahibi olduğu söylenebilir. Bu dönemlerde uzun yıllar yaşadıkları bölgelerde güç ve nüfuz sahibi olan âyânların, ancak birkaç yıl görev yapan valiler karşısında

⁶⁵ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 29.

⁶⁶ BOA, İ. MVL. Nr. 90 / 1834, lef 30.

⁶⁷ BOA, A. AMD. Nr. 24 / 93.



oldukça dirayetli ve itibar sahibi oldukları da bir gerçektir. Bu nedenle hiç tanımadıkları bölgelere ve ancak birkaç yıllığına gönderilen bu idarecilerin, genellikle bölgedeki güçlü ve yerel ailelerle iyi geçinmek isteyecekleri veya işbirliği içerisinde bulunmayı arzu edeceklerini düşünmek çok yanlış olmayacaktır. Nitekim İstanbul'dan gönderilen idareciler, çoğunlukla yerel yönetimi ellerinde bulunduran vilayete bağlı, şehir ve kasabalarda söz ve nüfuz sahibi olan yerel ailelerle işbirliği içerisinde hareket etmişlerdir. Benzer şekilde Süleyman Bey'in Tanzimat'tan önceki dönemlerde Konya'da idareci olarak bulunmuş olan valilerle uyumlu bir şekilde çalıştığı anlaşılmaktadır. Hatta bu süreçte valilik yapanlar Süleyman Bey'in göstermiş olduğu yararlıklar nedeniyle devlet merkezine ricacı olarak onun çeşitli unvan ve rütbelere kavuşmasına vesile olmuşlardır.

Bununla birlikte Konya Vilayeti'nde de zaman zaman İstanbul'dan gönderilen idareciler ile bölgedeki güçlü ailelerin aralarında çeşitli anlaşmazlıklar zuhur ettiği, menfaat ve çıkar çatışmaları yaşandığı, yerel ailelerin kendi aralarındaki mücadelelerin yanı sıra bu tür güç mücadelelerine kadı, sancakbeyi ve vali gibi eyaletlerin idaresinde sorumlu olan devlet memurları da karıştığı bilinmektedir. Tebliğimizde ele aldığımız muhakemede bütünüyle, Konya'da vali, sandıkçı ve âyân arasındaki bu güç mücadelesine dair bariz bir örneği yansıtmaktadır. Süleyman Bey'in daha önceki dönemlerde Konya'ya atanan yöneticilerle iyi ilişkiler içerisinde olmasına rağmen, Tanzimat'tan sonraki dönemlerde Konya'daki yöneticilerle ilişkilerinde kırılmalar yaşandığı ve özellikle bu dönemde Konya'da görev yapan Hamdi Paşa ve Sandıkçı Enesti ile Süleyman Bey arasında ciddi bir husumet oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu husumetin bir sonucu olarak, büyük oranda Sarraf Enesti'nin tertip ettiği bir tezgâh ile Süleyman Bey, çok ciddi iddia ve şikâyetlerle karşı karşıya kalmıştır.

Süleyman Bey hakkında dile getirilen bu iddia ve şikâyetlerin çapı, Hamdi Paşa ve Enesti tarafından ısrarla ve çeşitli desteklerle büyütülmeye çalışılmışsa da Meclis-i Vala'da yapılan sorgulama sırasındaki vesikalardan anlaşıldığına göre, Konya Vilayeti ahalisinin Süleyman Bey'e sahip çıkarak kendisi hakkında gündeme taşınan iddiaların Sarraf Enesti husumetinden kaynaklanan iftiralar olduğu konusunda görüş bildirmişler ve âyânlarına sahip çıkmışlardır. Bu muhakeme sırasında yapılan soruşturmalarda Süleyman Bey, vilayetin her tarafından gönderilen mazbatalarla kaza idarecileri ve kaza meclisleri tarafından sahiplenilmiş ve büyük oranda temize çıkmıştır. Bununla birlikte, Süleyman Bey'in uzun yıllar bölgede hâkim olmuş bir kişi olarak, daha önceki süreçte yapmış olduğu faaliyetler



ve hareketlerle de yüzleşmek zorunda kaldığı, bu soruşturması sırasında geçmişe ait dava ve suçlamalarla karşı karşıya kaldığı da anlaşılmaktadır. Bu haliyle devletin temsilcileri karşısında güçlü olduğu dönemlerde peşine düşülmeyen bazı problemlerin, gerek Hamdi Paşa ve gerekse Enestî'nin kıskırtmaları ve sahiplenmeleri ile devletin merkezileşme çabalarının yoğunlaştığı ve Süleyman Bey'in zayıf ve savunmada olduğu bir anda gündeme getirilmiş olması da hayli ilgi çekicidir.

Bütün bu söylenenlerin ışığında denilebilir ki, Modernleşme döneminde Osmanlı Devleti'nde merkezkaç bir güç odağı olarak ortaya çıkan âyânlık müessesinin Anadolu'nun ortasındaki Konya'daki son temsilcisi olan Süleyman Bey, modernleşme döneminde kendisini taşra-merkez odaklı bir çekişmenin içinde bulmuştur. Bu dönem artık devletin merkezîyetçi çabalarının bir sonucu olarak, merkez-kaç güçleri büyük ölçüde tasfiye ettiği döneme denk gelmektedir. Bilindiği gibi devlet bir yandan hayatîyetini sürdürmek adına modernleşme faaliyetlerine devam ederken bir yandan da âyânlık gibi merkezi otoritenin aleyhinde filizlenmiş olan güç odaklarını bertaraf etmekle meşguldür. Nitekim bu dönemlerde âyânların bir kısmı zor kullanılarak bertaraf edilirken bir kısmı da devlet mekanizması içindeki rollerini ortadan kaldıracak uygulamalara gidilmek suretiyle önce zayıflatılmış daha sonrada ortadan kaldırılmışlardır.

Merkezî otoritenin güçlendirilmeye çalışıldığı II. Mahmut döneminde Ayanların en önemli görevlerinden olan devlete asker sağlama, taşrada padişah adına asayişî temin etme, vergi toplama vb. gibi fonksiyonlarını etkisiz hale getirmek için eski ordu kaldırılarak yerine merkezi bir ordu kurulmuş, ilk nüfus sayımı yapılarak vergi yükümlülükleri tespit edilmiş, gelirleri ve vergi toplama işini daha etkin bir şekilde yapabilmek için Maliye Nezareti kurulmuştur. Bu noktada modernleşme dönemi tüm tebaanın olduğu gibi devletle bir şekilde eklenilen ya da merkezin otoritesine karşı bir merkezkaç güç odağı haline gelmiş bir kişinin, içinde bulunduğu şartlarda eski nüfusunu ve gücünü kaybettiği bir dönemde, Devletin idari temsilcilerinin iddia ve suçlamaları doğrultusunda Meclis-i Vala'da yargılanması neticesinde büyük ölçüde temize çıkmışsa da, güç ve nüfusuna destek aldığı Konya'dan uzaklaştırılarak İstanbul'da ikameye mecbur edilmesi onun nüfusunu ve gücünü ortadan kaldırmış ve hayatını derinden etkilemiş görünmektedir.



KAYNAKÇA

I-Arşiv Kaynakları

TC. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),

Hatt-ı Hümayun Katalogu (HH), Nr. 48010/A, Nr. 48010/G, Nr. 26258/ D, E, F, H, Nr. 19193/E; Nr. 39743/C, 26030, 20098, 20103, 39743/D; Nr. 32156/D; Nr. 20102/A, Nr.26258/ H. 1248/1832.

İrade Meclis-i Vâlâ Katalogu, (İ.MVL). Nr. 24 /93. Nr. 45 /852; 42/787; Nr. 90/1834. Lef 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33.

II- Diğer Kaynaklar

-“Âyan”, Türk Ansiklopedisi (İnönü Ansiklopedisi), MEB Yayınları, C.IV, Ankara 1950.

-Aktepe, Münir, “Manisa Âyanlarından Kara Osman Oğlu Mustafa Ağa ve Üç Vakfiyesi Hakkında Bir Araştırma”, Vakıflar Dergisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, S. IX, Ankara 1971.

-Çadırcı, Musa, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, TTK, Ankara 1997.

-Çakır, Coşkun, Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi, İstanbul 2001.

-Çevikel, Nuri, “Osmanlı’da Âyanlık ve Kıbrıs Eyaleti (XVIII. Yüzyıl)”, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, C.XIII, Ankara 2002.

-Emecen, Feridun, “Doğu Karadeniz’de Âyanlık: Tirebolulu Kethudazâde Mehmed Emin Ağa”, Belleten, TTK Yayınları, C.LXV, S.202, Ankara 2001.

-Nagata, Yuzo, Muhsin-Zâde Mehmed Paşa ve Âyanlık Müessesesi, Akademi Kitabevi, İzmir 1999.

-Ortaylı, İlber, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetimler”, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 1, (Edt. Vecdi Akyüz, Seyfettin Ünlü), İstanbul 1996.

-Ortaylı, İlber, Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri, (1840–1880), Ankara 2000.

-Özcan, Mert, “Âyan”, Türkiye Diyanet Vakfı İA, C.IV, İstanbul 1991.

-Özcan, Mert, “Osmanlı Devleti Tarihinde Âyanlık Dönemi”, Yeni Türkiye, C.VI. S.31 (Ocak- Şubat).

-Özkaya, Yücel, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyanlıkları Ele Geçirileri”, Belleten, TTK, S.168, Ankara 1978.

-Özkaya, Yücel, 18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

-Özkaya, Yücel, Osmanlı İmparatorluğu’nda Âyanlık, TTK, Ankara 1994

-Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yayınları, C. I, İstanbul 1983.

-Şener, Abdüllatif, Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi, İstanbul 1990.

-Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Âyan”, İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, C.II, İstanbul 1979.

-Uzun, Ahmet, Tanzimat ve Sosyal Direnişler, (Niş İsyanı Üzerine Ayrıntılı Bir İnceleme. 1841), İstanbul 2002.